

KORPORATIV MOLIYANING AMALIYOTDAGI O‘RNI

Ergashova Muhayyo

Annotatsiya: Korporativ moliyaning amaliyotdagi o‘rni zamonaviy iqtisodiyot sharoitida har bir korxona, kompaniya va tashkilot uchun alohida muhim ahamiyat kasb etadi. Korporativ moliya atamasi zamonaviy aksiyadorlik jamiyati, yirik konsernlar, xususi va davlat korxonalari hamda boshqa iqtisodiy subyektlarning moliyaviy faoliyatini, kapitalning shakllanishi va taqsimlanishi, korporativ boshqaruvdagi moliyaviy qarorlar, investitsion va dividend siyosati, risklarni boshqarish va korxonani samarali boshqarish mexanizmlarini ifodalaydi. Bozor iqtisodiyoti rivojlanib borayotgan sharoitda har bir korxona va kompaniya uchun raqobatbardoshlik, barqaror o‘shish va zamonaviy iqtisodiy yondashuvlarni joriy etishda korporativ moliya asoslari hamda undan samarali foydalanish tajribasi yetakchi o‘rinni egallaydi.

Kalit so‘zlar: Korporativ moliya, moliyaviy boshqaruv, kapital tuzilmasi, moliyaviy risk, investitsion strategiya, dividend siyosati, aksiyadorlar manfaatlari, kompaniya qiymati, moliyaviy tahlil, moliyaviy barqarorlik, moliyaviy strategiya, moliyaviy resurslar, kapital jalb etish, kompaniya rivoji.

Zamonaviy moliyaviy boshqaruv jarayonining eng muhim va asosiy bo‘g‘ini korporativ moliya tizimidir. Korporativ moliya, nafqat kapital manbalarini jalb etish va ularni boshqarishni, balki moliyaviy resurslarni samarali, oqilona taqsimlash va ulardan unumli foydalanish, moliyaviy oqimlarni tahlil qilish va optimallashtirish, investitsion faoliyatni rivojlantirish, aksiyadorlar va manfaatdor tomonlarning manfaatlarini muvozanatlashtirish, kompaniyaning moliyaviy barqarorligini mustahkamlash, rentabellik va likvidlikka erishish, firmaning qiymatini oshirishga xizmat qiladi. Korporativ moliyaning amaliyotdagi asosiy vazifasi – kompaniya manfaatlarini maksimal darajada ta‘minlash, moliyaviy risklarni minimallashtirish asosida strategik rivojlanishga erishish hisoblanadi. Moliyaviy boshqaruv jarayonida kompaniyaning moliyaviy siyosatini ishlab chiqish, investitsion loyihalarni samarali boshqarish va kapital tuzilmasini optimallashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Korporativ moliya kompaniyaning faoliyatini yuritishga xizmat qiladigan eng asosiy resurs hisoblanadi. Mazkur resurs kapital jalb etish, unga bo‘lgan talab va uni taqsimlash, foydalanish va nazorat qilish jarayonlarini boshqarish orqali iqtisodiy taraqqiyot va korxonaning uzoq muddatli barqarorligini kafolatlaydi. Moliyaviy boshqaruv korporatsiyalarda kapital tuzilmasi va sarmoya siyosatini ham belgilaydi. Bu borada, kompaniya rahbariyati faqat kapitalning mavjudligini ta‘minlash bilangina

cheklanib qolmasdan, balki unga bo'lgan har qanday ehtiyojga to'liq va aniq tarzda javob bera oladigan mexanizmga ega bo'lishi kerak [1].

Korporativ moliya qarorlarini qabul qilish jarayonlarida strategik moliyaviy rejalashtirish, investitsion loyihalarning tanlanishi, moliyaviy natijalar tahlili, dividend siyosatini aniqlash, moliyaviy risklarni boshqarish va firmaning qiymatini oshirish kabi masalalar muhim ahamiyat kasb etadi. Moliyaviy qarorlarni qabul qilishda kompaniyaning moliyaviy yanada kengayishi, kapital rentabelligi, balans likvidligi va to'lovga qobiliyati, aktiv va passivlarni boshqarish kabi vazifalar ham alohida e'tiborga olinadi. Korporativ moliya barcha bo'g'inlarni yagona tizim sifatida boshqarishni, moliyaviy faoliyat orqali kompaniya umumiy samaradorligini oshirishni ko'zlaydi. Amaliyotda korporativ moliya faoliyati kompaniya uchun eng qulay kapital tuzilmasini tanlash, moliyaviy resurslarni qisqa va uzoq muddatli investitsiyalarga yo'naltirish, kredit va qarz majburiyatlarini samarali boshqarish, dividend siyosatini to'g'ri asoslash, moliyaviy risklarni identifikatsiya qilish va ularni engillashtirish orqali kompaniyaning uzluksiz hamda barqaror rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan bo'ladi. Bu jarayonlarda kapital manbalaridan foydalanish, kerakli moliyaviy vositalarni to'g'ri va aniq tanlash, sarmoya loyihalarini baholash, moliyaviy ko'rsatkichlarni doimiy monitoring qilish kompaniya moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga yordam beradi. Bozor muhitining o'zgaruvchan talablariga mos harakat qilish, kompaniya xarajatlarining asoslanganligini ta'minlash, moliyaviy oqimlarni optimallashtirish, daromad va foyda o'sishiga erishish uchun shakllanadigan har bir qarorning moliyaviy asosi to'liq va asosli bo'lishi lozim. Moliyaviy boshqaruv jarayonida kompaniya zimmasida bo'lgan kapital ehtiyojlarini qoplash uchun ichki va tashqi manbalardan samarali foydalanish, moliyaviy risklarni boshqarish strategiyasini ishlab chiqish va amalda qo'llash, qisqa va uzoq muddatli maqsadlarni aniqlash va ularning moliyaviy ta'minotini yo'lga qo'yish zarur. Korporativ moliyaning mohiyatini to'laligicha tushunish va amal qilish natijasida kompaniya moliyaviy mustaqil, raqobatbardosh, barqaror va rentabelli bo'lib boradi. Moliyaviy siyosatni to'g'ri yo'naltirish, kompaniya qiymatini oshirish va aksiyadorlar mablag'ini ko'paytirishga xizmat qiladi [2].

Korporativ moliya tarkibida kompaniyaning investitsion faoliyati, kapital tuzilmasini boshqarish, moliyaviy tahlil va rejalashtirish, dividend siyosatini belgilash, risklarni boshqarish, korporativ boshqaruv organlari faoliyatini moliyaviy jihatdan ta'minlash, samarali moliyaviy boshqaruv metodologiyasini ishlab chiqish va joriy etish asosiy o'rin tutadi. Bu yo'nalishlarda har bir moliyaviy qaror atroflicha o'ylab, hozirgi tendensiyalar, ichki va tashqi omillar, bozor kon'yunkturasi, iqtisodiy siyosat, korporativ boshqaruv tamoyillari chuqur tahlil qilinadi. Natijada, kompaniyaning uzoq muddatli muvaffaqiyatini kafolatlovchi puxta va ishonchli moliyaviy siyosat asoslanadi. Korporativ moliyaning amaliyotdagi o'rni, eng avvalo, moliyaviy qarorlar

qabul qilishning ijtimoiy va iqtisodiy natijalarini chuqur baholash, kompaniyaning moliyaviy risklar sohasidagi xatti-harakatini va strategiyasini ishlab chiqish, kompaniya qiymatini belgilash va uni doimiy oshirib borish, moliyaviy boshqaruv samaradorligini xolisona nazorat qilishda namoyon bo'ladi. Korporativ moliya sohasida samarali faoliyat olib borish uchun zamonaviy moliyaviy tahlil usullari, risklarni identifikatsiya va diversifikatsiya qilish, rentabellik va likvidlik tahlili, kompaniyaning moliyaviy xarajatlarini optimallashtirish, investitsiyalarni aniqlik bilan baholash va natijalarni monitoring qilish, dividend siyosatini to'g'ri asoslash kabi amaliy yondashuvlarni keng joriy etish zarur [3].

Korporativ moliya, korporatsiyalarda kompaniya moliyaviy resurslarini boshqarishda ham, xarajatlarni maqbullashtirishda, moliyaviy barqarorlik, rentabellik va likvidlikka erishishda ham asosiy omil sifatida ishtirok etadi. Moliyaviy faoliyat natijasida kompaniyaning ifodalanadigan qiymati, aktivlar va passivlar tuzilmasi, kapital rentabelligi va kompaniya umumiy iqtisodiy salohiyati aniq ko'rinadi. Eng asosiysi, korporativ moliyaviy boshqaruv orqali kompaniyaning investitsion faoliyati har tomonlama samarali olib boriladi, innovatsion loyiha va dasturlarga mablag' jalb qilinadi, natijada kompaniya raqobatbardoshlik darajasi yanada ortadi. Bugungi zamon moliyaviy bozor sharoitlarida korporativ moliyaning amaliyotdagi dolzarb masalalari – kapital jalb etish va boshqarish, moliyaviy tahlil, korporativ boshqaruv, risklar va investitsiyalar strategiyasi, dividend siyosati va kompaniya qiymatini oshirish bilan chambarchas bog'liq. Kompaniyalar moliyaviy resurslarni boshqarishda zamonaviy mexanizmlardan – moliyaviy rejalashtirish, budjet asosida boshqaruv, kapital tuzilmasini optimallashtirish, investitsion loyihalarni tanlash va iqtisodiy talablar asosida sarmoya siyosatini yuritishdan keng foydalanadilar. Moliyaviy boshqaruv mexanizmlari – bu kompaniyaning iqtisodiy o'sishi, kapital samaradorligi va bozordagi mavqeini oshirish yo'lidagi asosiy vositadir. Mazkur mexanizm asosida kompaniya rahbariyati moliyaviy strategiyani ishlab chiqadi, har bir sarmoya loyihasi va tashabbuslarning rentabellik darajasini baholaydi, risklarni minimallashtiradi, kompaniyaning barqaror iqtisodiy o'sishini kafolatlaydi. Korporativ moliyaviy boshqaruvda asosiy e'tibor kompaniyaning umumiy qiymatini oshirishga, aksiyadorlar daromadini ko'paytirishga va investitsion jozibadorlikni saqlab qolishga qaratiladi. Korporativ moliya kompaniyaning moliyaviy siyosatini shakllantirish va amalga oshirish, kapital strukturasi boshqarish, qisqa va uzoq muddatli moliyaviy strategiyalarni aniqlash, risklarni samarali boshqarish, innovatsion loyihalarni moliyalashtirish va yangi bozorlarga chiqish imkoniyatlarini kengaytirishda doimiy harakat qiladi. Shirkatlar zamonaviy moliyaviy instrumentlar – aksiyalar, obligatsiyalar, bank kreditlari, lizing, chet el investitsiyalari va boshqa moliyaviy vositalarni puxta rejalashtirilgan ravishda jalb qiladilar, bu esa korporativ sektorda yangi istiqbollar ochadi [4].

Korporativ moliyaning haqiqiy amaliyotdagi ahamiyati shundan iboratki, kompaniya tasarrufidagi moliyaviy resurslarni yanada samarali boshqarish, kapital rentabelligi, moliyaviy natijalarni optimallashtirish, kompaniya umumiy qiymatini oshirish va rivojlanish istiqbollarini kengaytirish, iqtisodiy barqarorlik, risk va imkoniyatlar muvozanatining doimiy nazoratini amalga oshirish mumkin bo‘ladi. Bu yo‘lda kompaniya rahbariyati hamda moliyaviy menejerlar har bir moliyaviy qarorning rentabellik, risk va strategik ahamiyati, bozor tendensiyalari va tezkor harakat yondashuvidan kelib chiqib ish yuritadi. Korporativ moliyaning yurtimiz iqtisodiy taraqqiyotidagi amaliy ahamiyati ham beqiyos darajada rivojlanib bormoqda. Yangi texnologik loyihalarga investitsiyalar jalb etish, yirik sanoat va xizmat ko‘rsatish kompaniyalarining raqobatbardoshligi, korporativ shaffoflikning kuchayishi, korxonalar o‘rtasidagi raqobatning yuqori bo‘lishi zamonaviy moliyaviy yondashuvlarsiz imkoniyatli emas. Bunda asosiy diqqat korporativ boshqaruv madaniyati, investitsiya loyihalari uchun salohiyatli kapital jalb etish, iqtisodiy innovatsiyalar, afzalliklarni aniqlash, risklarni boshqarish, kompaniya rivojida moliyaviy ixtisoslashuv va kasbiy menejment tajribasiga qaratiladi. Korporativ moliyaviy boshqaruv orqali kompaniya o‘z oldiga qo‘ygan barcha qisqa, o‘rta va uzoq muddatli moliyaviy maqsadlarni samarali tarzda amalga oshiradi, o‘z faoliyatini kengaytiradi, yuqori iqtisodiy samaradorlikka erishadi va bozor talabidan orqada qolmaydi. Bu esa o‘z navbatida kompaniya manfaatdorlarining, masalan, aksiyadorlar, investorlar, kreditorlar va xodimlarning moliyaviy va ijtimoiy-intereslarini muhofaza qilishga xizmat qiladi [5].

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, korporativ moliyaning amaliyotdagi o‘rni va samarasi kompaniya moliyaviy siyosatini shakllantirish, kapital tuzilmasini boshqarish, investitsion va dividend siyosatini to‘g‘ri yuritish, risklarni optimallashtirish hamda kompaniya qiymatini oshirishdagi muhim tanlov va faoliyat bilan bevosita bog‘liqdir. Korporativ moliyaviy boshqaruv kompaniyaga zamonaviy bozor sharoitlarida barqaror rivojlanish, investitsion jozibadorlik, moliyaviy mustaqillik va yuqori iqtisodiy samaradorlikni ta‘minlash imkonini beradi. Har bir kompaniya va tashkilot uchun korporativ moliyaga oid zamonaviy bilim, tajriba, tahliliy yondashuv va raqobatbardosh moliyaviy siyosat amaliyotning ajralmas qismi hisoblanadi. Kapital tuzilmasi, moliyaviy qarorlar va strategik yondashuvlar orqali kompaniyaning iqtisodiy o‘sishi, raqobatbardoshligi, moliyaviy barqarorligi va bozor talabiga mos rivojlanishi ta‘minlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xasanov R.X., Yuldasheva D.S. “Moliyaviy boshqaruv nazariyalari va amaliyoti.” – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
2. Jo‘rayev Q.D. “Korporativ moliya asoslari.” – Toshkent: Moliya, 2016.
3. G‘ofurov U.R. “Korporativ boshqaruv asoslari.” – Toshkent: Sharq, 2021.

4. Xusanov A.A. “Moliyaviy menejment va tahlil.” – Toshkent: Iqtisodiyot, 2019.
5. Bakiyev L.B. “Moliyaviy menejment nazariyasi va amaliyoti.” – Toshkent: Iqtisodiyot va innovatsiyalar, 2022.
6. Karimov O.N. “Biznes va korporativ boshqaruv asoslari.” – Toshkent: IQTISOD-LITI, 2017.
7. Usmonov F.H. “Qurilish korxonalarida korporativ moliyaviy boshqaruv.” – Toshkent: O‘zbekiston, 2018.
8. O‘zbekiston Respublikasi “Korporativ boshqaruv tamoyillari” to‘g‘risidagi me‘yoriy hujjatlar.